TIS KRIMMENEEL 8

Laurens van den Boom
"De Schrik van Gemert"

door Peter van den Elsen

Het beschrijven van criminele activiteiten heeft haar eigen problemen. In de spaarzaam bewaard gebleven archiefstukken die de criminaliteit tot onderwerp hebben zitten vaak grote hiaten en wat het onderzoek vooral bemoeilijkt is dat de processtukken in verschillende registers terug te vinden zijn. Soms kom je procesaantekeningen tegen in registers waar ze gezien de geaardheid van de totale inhoud niet in thuishoren. Je krijgt de indruk dat het eerste het beste register wat voorhanden was gebruikt werd voor de notulering van het verloop van het proces. Deze 'slordigheid' is mogelijk te verklaren doordat aan processtukken minder waarde werd gehecht. Immers voor een goed grondbeheer is het bijhouden van een ordelijk archief noodzakelijk, maar is een gedetineerde eenmaal veroordeeld, dan verliezen de processtukken aan waarde en is het bewaren van de uitspraak al meer dan voldoende.
Bovendien wordt het onderzoek ook bemoeilijkt doordat we te doen hebben met getuigenverklaringen ofwel met subjectieve zienswijzen. Daardoor kan het gebeuren dat de ene verklaring de andere overlapt of soms gedeeltelijk aanvult, maar ook dat de ene getuigenis een andere tegenspreekt en wie er nu gelijk heeft is in de meeste gevallen niet te achterhalen.
Als schrijver over een criminele activiteit ontkom je er dan ook niet aan om tegelijkertijd zelf als rechter op te treden.
De processtukken van het geval Laureijns van den Boom tellen zo'n slordige vijftig folio's. In onderstaand artikel zijn deze samengevat en verwerkt tot een relaas alsof ik als verslaggever het gebeurde op de voet heb gevolgd (1).

Een eerste schermutseling

GEMERT - Op dinsdag 13 oktober 1801 gaat Antony Dirks van de Weijenberg (20) 's middags rond half vier de herberg van Johannes van den Crommenacker in de Pandelaar binnen. Binnengekomen ontmoet hij Laureijns Janssen van den Boom (22), groet hem vriendelijk en zegt: "Zo ben jij ook hier". "Zo je ziet", zegt Laureijns en vraagt aan Antony: "Wil jij met mij mee naar buiten komen, want ik wil jou spreken, maar bovenal omdat ik met jou een mesgevecht wil aangaan!" Antony, die de grond hiervan niet inziet, wijst Laureijns erop dat er tussen hen toch geen ruzie of vijandschap bestaat. "Integendeel", zo verweert Antony zich, "we zijn immers vrienden, waarom moeten wij dan vechten? En trouwens, hoe kan ik met jou nou een mesgevecht aangaan, ik heb namelijk geen mes bij me!" Laureijns wacht niets af, neemt Antony bij de arm en sleurt hem door de achterdeur naar buiten. Daar gekomen vraagt Laureijns zonder dat er enige grond voor bestaat: "Wil jij gestoken worden?" Nog voordat de nietsvermoedende Antony kan antwoorden trekt Laureijns zijn mes en snijdt terstond bij Antony door zijn rok en kamizool(a). Antony, gewaarwordend wat er is gebeurd, zet het op een lopen en kan zo ontkomen.

Op de vlucht

Judocus Goorts van den Elsen (56) is op deze dinsdag op weg met een "runderbeestje of maalke" van de Smagt in De Mortel naar zijn boerderij op Esdonk. Bij het Kruiseind wordt Joost opgeschrikt door een schreeuwende en vloekende Laureijns van den Boom, die met een mes Joost en zijn rund te lijf wil gaan. Joost schrikt, laat zijn maal los en zoekt een goed heenkomen. Hij weet zich te verbergen tussen twee huizen in een zogenaamde gang(b) en ziet Laureijns naar de Haageijk lopen waar hij de herberg van Aart van Asseldonk binnengaat. Na enige tijd gaat Joost op zoek naar zijn rund. Hij vindt haar in de hof van Peter van Hassem op het Kruiseind en na het maaltje gekalmeerd te hebben zet hij zijn wandeling naar Esdonk voort.

Drie noten voor een oordje

In het begin van dinsdagavond 13 oktober zitten in de herberg van Aart van Asseldonk in de Haageijk: Laureijns van den Boom, Hendrik Stokwilder alias Heijn Bos(se)-nel(31) uit

de Haag en wever van zijn ambacht, Johannes Christiaan van Berlo (28), Peter Mathijs van den Elsen (23), Pero Peter Schoonens(40), Hendrik Willems van der Sanden(22), Jacobus Janssen van Schijndel(46), Aart van Asseldonk(57), herbergier, Joanna van Rooij(23), 2de echtgenote van Aart van Asseldonk, Maria Aarts van Asseldonk(19), Lambert van Rooij, zwager van Aart, en zijn vrouw Willemijn Peter Schoonens.
Het is gezellig in de als herberg ingerichte kamer van Aart van Asseldonk totdat Heijn Bos-nel aan de gasten vertelt dat hij een zak noten te koop heeft. Laureijns van den Boom vraagt hoe duur de noten zijn, waarop Heijn antwoordt één noot voor één duit en drie noten voor een oordje(c). Tot ieders verbazing zegt Laureijns: "Heijn ik heb de pik op jou". En tegelijkertijd verkoopt hij Heijn een vuistslag, waardoor die languit op de vloer valt, pakt vervolgens een mes uit zijn zak en snijdt tot twee keer toe in Heijns gezicht en een diepe vleeswond in zijn linkerwang is het resultaat. Heijn staat met een bebloed gezicht op en gaat samen met Jan van Berlo zijn beklag doen bij Aart van Asseldonk, die in de achterkeuken is. Daar krijgen ze het advies om zo snel mogelijk naar huis te gaan.

'Ik snij jullie aan repen'

Op hetzelfde moment komt Maria van Asseldonk naar de keuken om haar vader te roepen daar er nog steeds trubbel in de kamer is. Aart gaat de kamer in en maant zijn gasten tot eendracht en vraagt of ze zich rustig willen houden, waarop Laureijns van den Boom opspringt, zijn mes uit zijn rok trekt en aan Aart vraagt of hij soms partij kiest voor Bosnel. "Nee", zegt Aart en hij draait zich om en gaat naar het achterkeukentje.
Daar gekomen neemt hij uit voorzorg een ijzeren tang in zijn hand. Zijn vrouw ziet dit en pakt haar man stevig vast om te voorkomen dat hij zich in een gevecht gaat mengen.Laureijns is Aart tot in het achterkeukentje gevolgd en een nieuwe confrontatie doet zich voor.
Laureijns snijdt met zijn mes bij Aart van boven door de bol en rand van zijn hoed, door de linkerkant van zijn neus, door de mouw van zijn kamizool en in de linker schouder naast zijn hals. In doodsangst pakt Aart in een ruk Laureijns bij zijn haren en oren, zodat ze gedrieën op de vloer vallen.
Laureijns: "Laat mij los, want als ik anders los kom, snij

ik jullie aan repen. "Ik laat je los", zegt Aart, "als je belooft dat je op zult houden". Laureijns belooft dit en wordt door Aart losgelaten. Laureijns houdt zich echter niet aan zijn belofte en snijdt Aart nogmaals in zijn gezicht, die uit angst voor verdere aandoeningen zijn gezicht verbergt in de schoot van zijn vrouw. Joanna, die de zaak probeert te sussen, belooft Laureijns twee flessen wijn als hij ophoudt.Laureijns: "Dat is nog niet genoeg, ik moet ook nog een kan bier hebben en je moet me ook om vergiffenis bidden". Zonder de reden hiervan in te zien, Aart had Laureijns immers niets misdaan, vraagt Aart al bevend tot drie keer toe om vergiffenis en steekt daarbij zijn handen op.
"Nee", zegt Laureijns al vloekend en tierend, "je zult mij op je knieën om vergiffenis moeten vragen". Uit vrees voor verdere snijwonden valt Aart tot drie keer op zijn knieën en bidt om vergiffenis. Vervolgens staat Aart op en pakt een handdoek om zijn bebloed aangezicht af te vegen.
"Hebt gij soms nog puisten", vraagt Laureijns met een mes in zijn opgeheven hand. Aart wacht echter niets meer af en vlucht door de achterdeur naar buiten. Laureijns duwt Aarts vrouw opzij, die daardoor op de grond valt, en zet een achtervolging in. Aart heeft zich echter zo snel uit de voeten gemaakt, dat hij veilig drossaard Ecrevisse weet te bereiken en deze over het gebeurde inlicht. Daarna bezoekt Aart chirurgijn Jan de Fost die zijn neus verbindt. De chirurgijn constateert een snee aan de linkerkant van Aarts neus ter grootte van één duim(d).

Intussen is Joanna opgestaan en naar de voordeur gelopen om te zien hoe het afloopt. Daar gekomen ziet ze Laureijns weer via de achterdeur binnenkomen. Laureijns: "Nu zul je zelf buiten blijven en ik neem een fles mee!" Joanna verlaat daarop het huis en brengt zich in veiligheid. Later blijkt dat Laureijns een grote fles genever heeft meegenomen.

'Schelmen blijf van mijn lijf'

Hendrik Ecrevisse, de plaatsvervangend drossaard, heeft onmiddellijk alarm geslagen om te voorkomen dat er nog meer slachtoffers vallen (2). De Bataafs dragonder(e) Joannes van Tessel(23) en de gerechtsbode Arnoldus van Eupen(42) zijn terstond aanwezig en gedrieën snellen ze naar de Haageijk. Bij de herberg aangekomen zien ze een razende en tierende Laureijns van den Boom met een fles genever in zijn hand op straat staan. Een woordenwisseling volgt. Ecrevisse: "Lau-

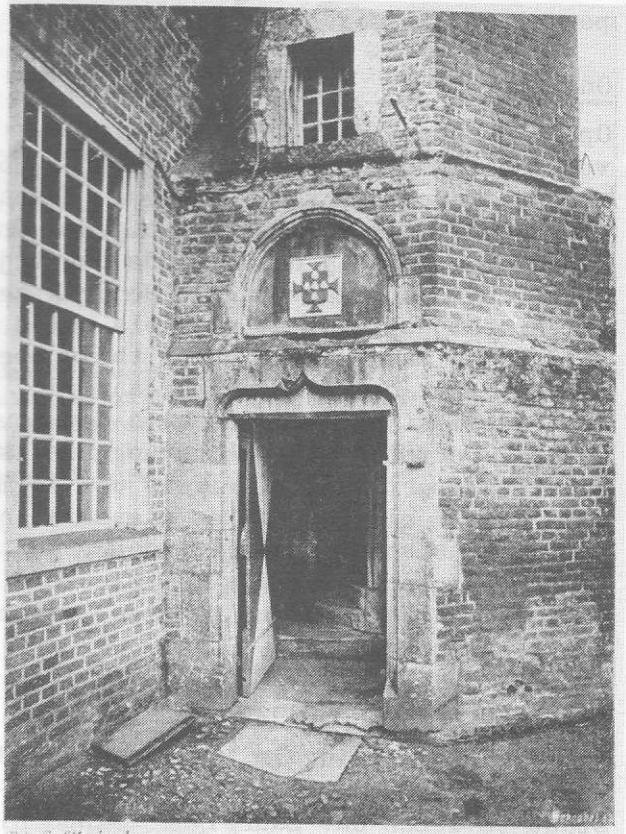

Foto C. Steenbergh.

HET KASTEEL TE GEMERT.
POORTJE MET TUDORBOOG AAN DEN RECHTERVLEUGEL VAN HET KASTEEL.

Ingang gevangenis

reijns, gij zijt mijn gearresteerde". Laureijns: "Daar komen zij om mij te vangen, maar zij hebben mij goddomme nog niet". Na een fikse worsteling weten de beambten Laureijns te overmeesteren en wordt de gedetineerde overgebracht naar de gevangenis in het kasteel. Intussen hebben de gemeentedienaar Hendrik van der Horst(45) en de Bataafse dragonder Dirk Gerritse(24) zich bij hen aangesloten. Laureijns vloekt en scheldt dat het een lieve lust is: "Als ik een mes had, dan zouden jullie mij niet in het 'gat' (=gevangenis) krijgen. O wee, als ik los kom, dan zal er één sterven. Schelmen blijf van mijn lijf!" Bij deze verwensingen blijft het, want tegen de grote overmacht is Laureijns niet opgewassen en hij verdwijnt dan ook achter slot en grendel. Al is hij zijn vrijheid nu kwijt, zijn grote mond heeft hij behouden: "Van Eu-

pen, gij zult mij genever brengen of gij zult sterven!"

Ontsnapt

Op 26 oktober gaat gemeentedienaar Hendrik van der Horst voor de achtste keer water en brood bezorgen bij de gedetineerde Laureijns van den Boom. Tegen de voorschriften in vergeet Hendrik de sleutels bij de drossaard af te leveren. Hierover wordt hij de volgende dag tijdens een inspectie van de gevangenis ondervraagt. Hendrik zegt dat hij zo onnozel is geweest dat hij de sleutels niet bij de drossaard heeft afgegeven, maar ze die nacht thuis heeft bewaard.
Zonder dat de verklaring daarover duidelijk uitsluitsel geeft, blijkt uit andere aktes dat Laureijns in de nacht van 26 op 27 oktober uit de gevangenis is ontsnapt. Uit het inspectierapport valt overigens op te maken dat de deuren nog vergrendeld zijn en dat er niets is opengebroken. Mogelijk dat de 'onnozele' Hendrik van der Horst de deuren niet goed heeft gesloten (of zelfs de sleutels erop heeft laten zitten) en dat Laureijns na zijn ontsnapping de deuren weer heeft gesloten.

Bij verstek veroordeeld

Na zijn ontsnapping is Laureijns van den Boom direct uit Gemert vertrokken. In een verklaring van 28 september 1802 staat te lezen dat Laureijns sinds hij "uit de secuure bewaaring op den casteele alhier was ontkomen" niets meer van hem is vernomen. Tot vijf keer toe heeft de rechtbank hem gedagvaard om in de raadkamer van het kasteel te verschijnen. Deze dagvaardingen heeft men overigens ook bekend laten maken in de omliggende plaatsen.
Van Laureijns wordt echter taal nog tijding ontvangen. Op 6 maart 1804 wordt Laureijns voor zes achtereenvolgende jaren uit Gemert verbannen en veroordeeld tot het betalen van de kosten van het proces. En mocht hij in Gemert terugkeren, zo staat in de uitspraak te lezen, dan zal Laureijns wederom opgesloten worden om hem alsnog te horen. Hoe het Laureijns in zijn verdere leven is vergaan en waar hij is gebleven, is me niet bekend. De voortvluchtige wordt door mij dan ook nog steeds gezocht!

Woordverklaring:

a) kamizool: een kledingstuk voor mannen, een soort lang vest met mouwen, later ook zonder mouwen (zie: Van Dale)

b) gang: besloten pad (hier door twee huizen), ook wel wandelgang (zie: Van Dale; en verder Ad Otten, Een analyse van Gemerts' straatnamen, in Gemerts Heem jrg. 26 blz. 33-46).
c) oordje: 1/4 van een stuiver
duit: 1/8 van een stuiver
d) duim: lengtemaat, in Gemert werd voornamelijk de Rijnlandse duim gebezigd, de grootte hiervan is 2,616 cm.
e) dragonder: een lichte cavalerist; Joannes van Tessel was dragonder van de 2de compagnie, Dirk Gerritse was dragonder van de 4de compagnie.

NOTEN:
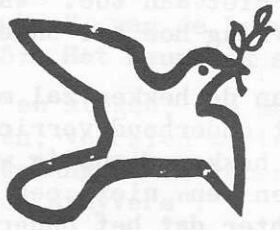
(1) Laureijns Janssen van den Boom werd gedoopt te Gemert 24 februari 1779 als zoon van Joannes Hubertus van den Boom, die trouwde te Gemert 8 januari 1753 met Cornelia Laureijns van der Heijden, zie DTB; de processtukken: RA'sHB Gemert R 84, fol. 108 t/m 127, fol. 156-157v; idem d.d. 25-9-1802; Gemert R 50 waarin diverse dagvaardingen en de uitspraak: fol. 75 t/m 79.
(2) Herman F.D. Ecrevisse was vanaf 1795 loco-drossaard van Gemert; op 4 maart 1802 volgt pas zijn officiële benoeming (zie R 84, fol. 150).